

Skovkirkegårde

Af Jens Dejgaard Jensen

Kirkegårdsleder, medlem af Foreningen for Kirkegårds-kulturs bestyrelse

Skovkirkegårde er populære i disse år. Skovene er populære, og skovarealerne er øget betragteligt de senere år, og befolkningen bruger skovene som rekreative områder: til motion, naturoplevelser – eller bare til en spadseretur.

Men hvad er definitionen på en skovkirkegård? Vi ved alle hvad "skov" betyder og hvad "kirkegård" betyder, men hvad dækker det sammensatte begreb over? Ordet er anvendt om meget forskellige kirkegårdsanlæg, hvilket man let kan opleve ved et opslag på internettet.

Lad os stille spørgsmålet: Hvornår bliver en beplantning til "skov"?

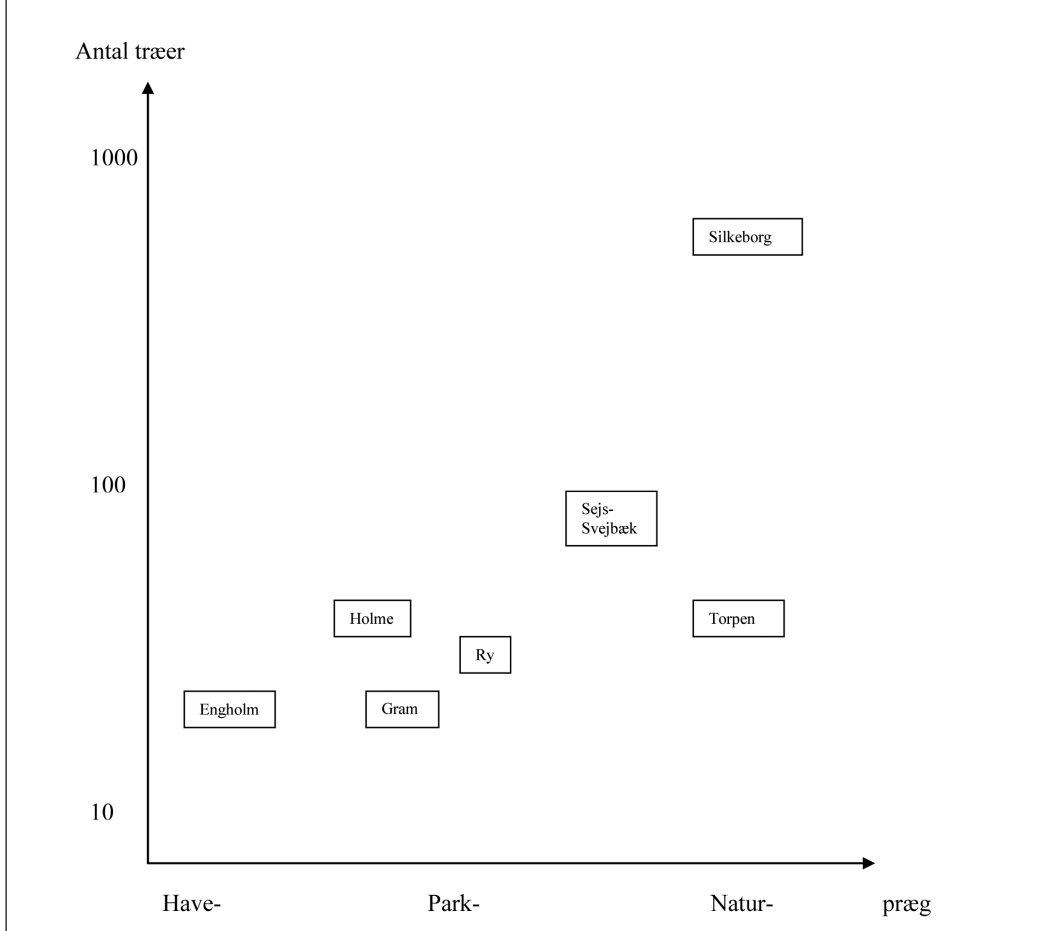
Skovloven definerer ikke nærmere, hvad og hvor meget en skov er.

Den mest præcise definition, jeg kan finde, er fra *FAO*: En skov har et areal på mindst 0,5 ha, træarterne er mindst 5 m høje, når de er udvoksede, og kronedækket udgør mindst 10%. Følger vi *FAO's* definition, vil en meget stor del af Danmarks kirkegårde være skovkirkegårde. Bare randbeplantning plus gravstedsbeplantning vil nemt kunne have et kronedække på mere end 10% på en gennemsnitlig dansk landsbykirkegård. Men det er nok ikke lige det, vi tænker på, når vi nævner ordet skovkirkegård.

Karen Sejr og Susanne Guldager diskuterer ligeledes, hvad en skov er i kirkegårdssammenhæng – og nævner kronedække på mindst 60% som helt centralt, hvis en træbestand skal give publikum en fornemmelse af skov.

I en dansk sammenhæng kan vi måske godt tilpasse *FAO's* definition af en skov:

- Det drejer sig om træer af en vis størrelse og art (eg, bøg, ahorn, fyr, lærk, birk m.fl.).
- Træerne danner en sammenhængende bevoksning af en vis størrelse.

- Træerne har et kronedække på 60-100%. Man har en oplevelse af at gå under et løvtag, når man færdes i skoven.

Man kan skematisere de forskellige typer af skovkirkegårde på anden vis (fig.1). Her kan man kategorisere en skovkirkegård efter plejeniveau (have-, park- eller naturpræg) og efter træbeplantningens omfang (få, flere, mange træer). Men det samlede begreb for en skovkirkegård kan være, at der er en sammenhængende træbevoksning med et kronedække på mindst 60 %. Det er en meget rummelig definition, måske for rummelig. Men til gengæld rummer definitionen den nuværende brede brug af ordet "skovkirkegård".

Fig. 1. Skovkirkegårde kan kategoriseres efter størrelse og plejeniveau. Jeg har forsøgt at placere de omtalte kirkegårde i koordinatsystemet, efter størrelse og plejeniveau.

Historiske skovkirkegårde

Skovkirkegården i München, udført af Hans Grässel i begyndelsen af 1900-tallet, er den første planlagte kirkegård, hvor gravsteder og bygninger blev rettet ind efter skoven. På samme vis var naturen den forudsætning, som Skogskyrkogården i Stockholm, udført af Gunnar Asplund og Sigurd Lewerentz 1915-1940, skulle underordnes.

Herhjemme er Høsterkøb Kirkegård, planlagt af G.N. Brandt i 1933, også en kirkegård, der er indrettet i et eksisterende skovareal.

Disse tre kirkegårde har alle deres udspring i eksisterende skov - men en hyppig type skovkirkegård er også en kirkegårdsafdeling, der anlægges med skovpræg – det gjorde G.N. Brandt f.eks. i 1936 på Mariebjerg Kirkegårds skovafdeling.

Fig. 2. Sejs-Svejbæk Kirkegård, Århus stift. Kirkegården afgrænses af en bræmme af træer i uklippet græs, hvor der er gravsteder. Her spilles på kontrasten mellem naturpræg og havepræg i gravgårdene længere inde på kirkegården. Landskabsarkitekt Torben Schönherr har tegnet kirkegården. Foto: Jens Dejgaard Jensen.

Eksempler på nye og kommende skovkirkegårde

Ud over billedeksemplerne i fig. 2-4 vil jeg nævne enkelte andre til belysning af spændvidden i opfattelsen af, hvad en skovkirkegård er.

Gram Skovkirkegård, Haderslev stift, fra 1993 består af højstammede løvtræer og Rhododendron samt klippet græs – her er ikke naturpræg, men parkpræg.

Fig. 3. Torpen Kirkegård, Helsingør stift. 1800 m² randbeplantning er i 2012 taget i brug til urnenedsætninger. Her er naturpræg med uklippet græs og bregner. Som gravminder bruges egetræskors.
Foto: Lene Halkjær Jensen.

Engholmkirken, Helsingør stift, er anlagt med skovkirkegård i 1994. Og den er delvist tilplantet med eg, hvorunder der er klippet græs og gravsteder.

Ry Kirkegård, Århus stift, har en skovafdeling tegnet af landskabsarkitekt Eivind Wad, som beskrives på kirkegårdens hjemmeside: Skovafdelingen er anlagt som et naturområde, hvori indgår skov bestående af asketræer og med en skovbund af skovjordbær, bregner, johannesurt og vedbend, græs- og kløverarealer med forårsblomster samt søen og kirsebærlunden, som udgør centrum i afdelingen.

Silkeborg Kirkegård, Århus stift, ejer ca. 4 ha fredskov i tilknytning til den eksisterende kirkegård. Her planlægger man at åbne for urnebegravelse. Skovarealet er kuperet og består af blandet løv- og nåleskov.

Skovens fascination

Hvad gør skoven så tiltrækkende som element på kirkegården?

Fig. 4. Holme kirkegård, Århus Stift er tegnet af Eivind Wad efter skitser af Hans Jørgen Nielsen. En eksisterende fyrreskov blev udtyndet - og her brydes fyrretræernes naturpræg med gravstedernes havepræg: Stauder i bede, brostenskanter og græsplæner. Foto: Mette Fauerskov.

Inger Berglund har lavet en brugerundersøgelse, der ender med 10 råd til planlæggerne af kirkegårde. Et af rådene er, at træer er et uomgængeligt element på kirkegården, og hun konkluderer: "En grönskande minneslund framhålls av många intervjupersoner. Man beskriver en lummighet som framför allt är uppbyggd av stora majestätiska träd. Dessa skall vara utvecklade naturligt och ej stympade eller beskurna" (s. 75).

Johan Fjord Jensen ser en ændring i vort syn på skoven, fra et område til produktion af tømmer til i højere grad at være uundværlig i klodens økologi. "Dette paradigmeskifte i vores holdning til skovene kommer også til at omfatte de haver, vi anlægger til opbevaring af de døde" (s. 202).

Michael Hviid Jørgensen, professor i sociologi ved Aalborg Universitet, citeres i *Kristeligt Dagblad*: "At blive begravet i naturlige omgivelser, hvor man organisk indgår i den store, smukke og udødelige natur, er et forsøg på at skabe en mening med den meningsløse død. Derfor vil der også være

efterspørgsel på kirkegårde, der er henlagt til naturskønne omgivelser. Og det er netop noget, der kendetegner moderne mennesker i dag i deres individuelle søgen efter mening, autenticitet og en slags tilbage til naturen-nostalgi”.

Helle Ravn, forfatter og etnolog, fremfører, at jo mere vi urbaniseres, jo mere søger vi også tilbage til naturen.

Alt i alt er det udsagn, som antyder, hvilken retning dele af kirkegårdskulturen bevæger sig mod:

Flere kirkegårde med naturpræg. De nye afdelinger anlægges i fredskov eller træbeplantninger med naturpræg – eller i helt andre biotoper, f.eks. klit.

Eksisterende kirkegårde omlægges delvist, der indrettes afdelinger hvor trækrønerne dækker over 60 %. Men ofte vil anlægget være med have- eller parkpræg under og ved siden af træerne.

Litteratur:

Miljøministeriet, *Bekendtgørelse af lov om skove*, 2009.

Forestry Department (FAO), *On Definitions of Forests and Forests Change*, Rom 2000.

Sejr, Karen og Guldager, Susanne, *Skov på kirkegården*, Skov & Landskab videnblad 3.1-65.

Berglund, Inger, *Kyrkogårdens meditative rum*, Stockholm 1994.

Jensen, Johan Fjord, *Vest for Paradis. Begravelsespladsernes natur*, København 2002.

Søgaard, Lise Schmidt, "Vi vil hvile i kontakt med naturen", *Kristeligt Dagblad*, 26. marts 2012.

Jensen, Lene Halkjær, "Skovafdeling på Torpen kirkegård", *Kirkegården* 4/2012, 30-31.

Andre kilder:

Ravn, Helle: foredrag på Foreningen for Kirkegårdskulturs årsmøde 2012, publiceret i nærværende årsskrift.

Hjemmesider:

www.gram-sogn.dk

www.rykirke.dk

www.engholmkirken.dk

www.skk.dk